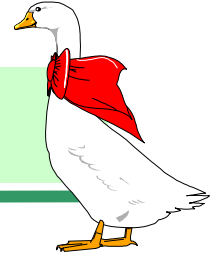

คำแนะนำการเลี้ยงห่าน . . .

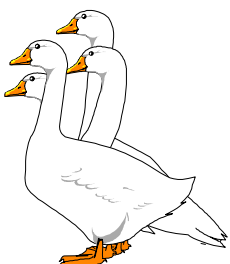
ศิริพันธ์ วุฒานุสร และ ภิญญา ธนะสุข

ข้อมูลคำแนะนำการเลี้ยงห่าน

- 📖 พันธุ์ห่าน
- 📖 เรือนโรงสำหรับเลี้ยงห่าน
- 📖 การเลี้ยงห่าน
- 📖 การดูเพศห่าน
- 📖 การจัดการเลี้ยงดูห่านรุ่น
- 📖 คุณค่าทางอาหารของเนื้อห่าน
- 📖 การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค
- 📖 ประโยชน์ของการเลี้ยงห่าน
- 📖 ความต้องการพื้นที่เลี้ยงของห่าน
- 📖 การฟักไข่ห่าน
- 📖 การจัดการเลี้ยงดูลูกห่าน
- 📖 การจัดการเลี้ยงดูห่านเนื้อ
- 📖 การจัดการเลี้ยงดูห่านพันธุ์
- 📖 สูตรอาหารห่าน

ห่าน เป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่ายไม่ค่อยเป็นโรค ทนต่อสภาพแห้งแล้ง และไม่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษแต่อย่างใด จึงเหมาะอย่างยิ่งกับสภาพโดยทั่วไปของประชาชนในต่างจังหวัดที่จะนำมาเลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหารประเภทโปรตีน อีกทั้งการเลี้ยงดูก็ไม่มีอะไรที่ยุ่งยากหรือซับซ้อน และที่สำคัญก็คือ ใช้เงินลงทุนต่ำมาก วิธีการเลี้ยงอาจจะใช้เลี้ยงขังเล้า หรือปล่อยเลี้ยงตามใต้ถุนบ้านหรือท้องนา ปล่อยให้เล็มหญ้าหรือวัชพืชอื่นๆ และมีอาหารข้น ซึ่งประกอบด้วย รำ ปลายข้าว ข้าวเปลือก เสริมให้กินบ้างเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว

กล่าวโดยทั่วไปแล้วการเลี้ยงห่านยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ทั้งนี้ เพราะปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อถือในการบริโภคเนื้อห่านว่าเป็นอาหารแสลง อย่างเช่น ผู้ชายเมื่อบริโภคเนื้อห่านแล้วจะเกิดเป็นโรคเรื้อน หรือ ผู้หญิง หากบริโภคเนื้อห่านแล้วจะเป็นโรคผัดกระบวน หรือพิษแม่ลูกอ่อน ซึ่งแท้จริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น โรคดังกล่าวหากจะเกิดขึ้นจะต้องมีตัวเชื้อโรคนั้นๆ เป็นสาเหตุจึงจะเกิดขึ้น หากใช้เป็นเพราะเนื้อห่าน มีบาง

รายเมื่อบริโภคเนื้อห่านแล้ว จะมีอาการแพ้บ้าง ซึ่งโอกาสที่จะเกิดขึ้นก็มีน้อยมาก เช่นเดียวกับคนบางคนที่แพ้ไข่ เนื้อ เนื้อหมู ไก่ กุ้ง หรือเนื้อสัตว์อื่นๆ

นอกจากนั้น คนบางคนมีความคิดว่าเนื้อห่านเป็นอาหารสำหรับผู้มีอันจะกินเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากในสมัยก่อนๆ ตามบ้านผู้มีฐานะดีจะเลี้ยงห่านกันบ้านละ 3-4 ตัว แต่แท้จริงแล้วมีผู้นิยมเลี้ยงไว้ตามบ้านนั้น ก็เลี้ยงไว้เพื่อเฝ้าบ้านกันขโมยเท่านั้น

ในปัจจุบันปัญหาการขาดแคลนโปรตีนและพลังงานของประชาชนทั่วไป จะทำให้ร่างกายอ่อนแอ มีผลเสียอย่างยิ่งต่อสมอง อันจะเป็นผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาประเทศ สัตว์เลี้ยงที่จะช่วยเสริมแหล่งโปรตีนราคาถูกให้กับประชาชนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือในตัวเมือง อีกชนิดหนึ่งนอกเหนือจากไก่พื้นเมือง ไก่วง เป็ดเทศก็คือ ห่าน

พันธุ์ห่าน

พันธุ์ห่านที่นิยมเลี้ยงกันมาก ได้แก่ พันธุ์จีน (Chinese) ทั้งสีขาและสีเทา พันธุ์เอ็มเด็น (Emden) พันธุ์ทูลูซ (Toulouse) พันธุ์ฟิลกริม (Pilgrim) พันธุ์อาฟริกัน (African) และพันธุ์อียิปต์เซียน (Egyptian)

นอกจากพันธุ์ห่านดังกล่าวแล้ว ยังมีการผสมข้ามพันธุ์เพื่อผลิตห่านลูกผสมสำหรับการค้าโดยเฉพาะ

พันธุ์จีน มีอยู่ 2 ชนิดที่เป็นที่นิยม คือ พันธุ์จีนสีขา และพันธุ์จีนสีเทา รูปร่างเล็กกว่าพันธุ์อื่นๆ มีอัตราการเจริญเติบโตเร็ว เมื่อโตเต็มที่จะมีน้ำหนักปานกลางซึ่งเหมาะสำหรับขายส่งตลาด น้ำหนักเมื่อเป็นหนุ่ม สาว ตัวผู้จะหนักประมาณ 4.5 กก. ตัวเมียจะหนักประมาณ 3.6 กก. ส่วนน้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ ตัวผู้หนักประมาณ 5.5 กก. และตัวเมียหนักประมาณ 4.5 กก. เมื่อเทียบกับพันธุ์อื่นๆ แล้ว ห่านพันธุ์จีนให้ไข่เมื่ออายุน้อย และให้ไข่ดี โดยเฉลี่ยประมาณตัวละ 30-50 ฟองต่อปี ซึ่งเคยมีรายงานการให้ไข่สูงสุดถึงปีละ 132 ฟอง และน้ำหนักไข่เฉลี่ยฟองละ 150 กรัม

พันธุ์เอ็มเด็น มีแหล่งจากประเทศเยอรมันนี ขนสีขาวบริสุทธิ์ตลอดตัว มีลักษณะค่อนข้างสวยงามแต่ขนบางเบา จึงมองเห็นเหมือนตั้งชี้ตรงขึ้นไป มีลักษณะลำตัวตรง ค่อนข้างใหญ่ มีอัตราการเจริญเติบโตเร็ว สามารถทำน้ำหนักตัวได้เต็มที่ในระยะเวลาอันสั้น เหมาะสำหรับเลี้ยงไว้เพื่อจำหน่ายเนื้อ น้ำหนักตัวเมื่อเป็นหนุ่มสาวตัวผู้หนักประมาณ 9.1 กก. ตัวเมียหนักประมาณ 7.3 กก. เมื่อโตเต็มที่ตัวผู้หนักประมาณ 11.8 กก. และตัวเมียหนักประมาณ 9.1 กก. ให้ไข่ได้ดีพอประมาณตัวละ 30-40 ต่อปี

พันธุ์โทเลาช์ มีแหล่งกำเนิดจากประเทศฝรั่งเศส ทางตอนใต้ตามชื่อเมืองโทเลาช์ ลักษณะเฉพาะของห่านพันธุ์นี้อ้วนลำ ลำตัวกว้างมีขนไม่หนา ตรงกลางหลังมีขนสีเทาเข้ม ซึ่งจะค่อยๆ จางลงมาเรื่อยๆ ตรงอกและท้องมีแถบเป็นขอบสีขาว ตาสีน้ำตาลแก่หรือน้ำตาลแดง ปากสีส้มอ่อนๆ แข็งและข้อเท้ามีสีส้มปนแดง ส่วนขาตอนล่างและเล็บเท้ามีสีแสดเข้ม น้ำหนักตัวเมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนักประมาณ 9.1 กก. ตัวเมียหนักประมาณ 7.3 กก. ส่วนน้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ ตัวผู้หนักประมาณ 11.8 กก. ตัวเมียหนักประมาณ 9.1 กก. ซึ่งเมื่อเทียบกับห่านพันธุ์เอ็มเด็นแล้วจะมีขนาดเท่าๆ กันการให้ไข่เฉลี่ยประมาณตัวละ 34 ฟองต่อตัว

พันธุ์ฟิลกริม ห่านพันธุ์นี้มีขนสีแตกต่างกันระหว่างตัวผู้กับตัวเมีย เมื่ออายุ 1 วัน ตัวผู้จะมีสีครามจางๆ ไปทางขาว ส่วนตัวเมียสีเทา พอโตขึ้นตัวผู้จะมีสีขาวตลอดร่าง แต่ตัวเมียมีสีเทาปนขาว ลักษณะรูปร่างอยู่ในขนาดกลางๆ น้ำหนักเมื่อเป็นหนุ่มสาวตัวผู้หนักประมาณ 5.5 กก. ตัวเมียหนักประมาณ 4.5 กก. เมื่อโตเต็มที่ ตัวผู้หนักประมาณ 6.4 กก. และตัวเมียหนักประมาณ 5.9 กก. การให้ไข่อยู่ในเกณฑ์ต่ำ เฉลี่ยประมาณตัวละ 29-39 ฟองต่อตัว

พันธุ์อาฟริกกัน เป็นห่านรูปร่างสวยงาม มีก้อนตุ่มขนาดใหญ่โตสีดำเห็นได้ชัดเจนบนหัว ลักษณะลำตัวยาวรี หัวสีน้ำตาลอ่อน จงอยปากเป็นสีดำ ขนบริเวณปีกและหลังสีเทาอ่อนปนน้ำตาล ขนตรงคอ,อกสีเดียวกัน แต่อ่อนกว่าเล็กน้อย ขนใต้ลำตัวมีสีอ่อนกว่าขนตรงอกจนเกือบจะเป็นสีขาว แข็งและเท้าสีส้มเข้ม น้ำหนักเมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนัก 7.3 กก. ตัวเมีย 6.4 กก. เมื่อโตเต็มที่ตัวผู้หนักประมาณ 9.1 กก. ตัวเมียหนัก 8.2 กก.

พันธุ์แคนาดา เป็นห่านป่าที่มีถิ่นฐานอยู่ทางอเมริกาเหนือ ขนาดค่อนข้างเล็ก ลำตัวค่อนข้างยาวหัวมีสีดำ มีคาดสีเทาหรือขาว บนหน้าทั้งสองข้าง คอสีดำหลังสีดำปนเทา ขนปีกมีสีดำขลิบเทาอ่อน และมีขนาดยาวใหญ่ เจริญเติบโตช้าและให้ไข่น้อยมากเมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนัก 4.5 กก. ตัวเมีย 3.6 กก. เมื่อโตเต็มที่ตัวผู้หนัก 5.5 กก. ตัวเมียหนัก 4.5 กก.

พันธุ์ฮิปต์เซียน เป็นห่านขนาดเล็ก ลำตัวค่อนข้างยาว เล็กและเรียว จงอยปากสีม่วงอมแดง หัวสีดำปนเทา มีจุดสีน้ำตาลอมแดงรอบๆ ตา ลำตัวส่วนบนมีสีเทาปนดำ ส่วนล่างสีเหลืองเป็นลายๆ สลับริ้วสีดำ แข็งและเท้าสีเหลืองออกแดง

ประโยชน์ของการเลี้ยงห่าน

1. เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว เมื่อลูกห่านมีอายุ 10 วันขึ้นไป เปอร์เซ็นต์การเลี้ยงรอดประมาณ 80% การตายมักจะเกิดขึ้นในช่วงสัปดาห์แรก อาจจะเป็นเนื่องมาจากอ่อนแอหรือถูกแม่ทับ ระยะเวลาการเลี้ยงสั้น เมื่ออายุประมาณ 15 สัปดาห์ ก็ใช้ฆ่าบริโภคได้
2. การลงทุนต่ำ เนื่องจากห่านสามารถเจริญเติบโตได้ดี โดยอาศัยหญ้าอย่างเดียว ยกเว้นในช่วงแรกเกิดระยะแรกเท่านั้นที่ต้องจัดหาอาหารผสมให้ลูกห่านกินด้วย
3. เลี้ยงได้ในท้องที่ทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่ดอน ที่ลุ่ม แม่น้ำในบริเวณบ้านก็ใช้เลี้ยงห่านได้ ขอแต่ให้มีที่กันแดดกันฝนก็เพียงพอแล้ว
4. ช่วยทำให้พื้นที่สะอาด ห่านสามารถกินหญ้าและวัชพืชต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จึงช่วยทำให้บริเวณที่เลี้ยงสะอาด
5. มูลห่านใช้เป็นปุ๋ยสำหรับใส่ต้นไม้และพืชผักได้
6. ไม่สกปรกและไม่มีกลิ่นเหม็น
7. ช่วยเฝ้าบ้านและป้องกันสัตว์ร้ายในบริเวณบ้าน เช่น แมลงป่อง ตะขาบ และ งู เป็นต้น

เรือนโรงสำหรับเลี้ยงห่าน

ปกติแล้วโรงเรือนสำหรับเลี้ยงห่านใหญ่ไม่ค่อยจะจำเป็นนัก นอกจากลูกห่านในระยะแรกเกิด ควรจะมีโรงเรือนเลี้ยงเป็นสัดส่วน แต่อย่างไรก็ตามอาจจะสร้างเป็นโรงเรือนเล็กๆ สำหรับใช้เลี้ยงห่านโดยทั่วไปก็ได้ อย่างเช่น โรงเรือน เลี้ยงไก่หรือเป็ด แต่หากจะประหยัด หรือลดต้นทุนการผลิตอาจจะกั้นบริเวณใต้ถุนหรือบริเวณลานบ้าน ใช้สังกะสี หรือลวดตาข่ายสูง 1 เมตร ล้อมกั้นบริเวณก็ได้ เพื่อสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายหรือเปลี่ยนสถานที่ สิ่งที่สำคัญก็คือ พื้นล่างของโรงเรือนหรือบริเวณที่กั้นเลี้ยงห่านจะต้องแห้ง มีสิ่งรองพื้นหนาพอควร ในการเลี้ยงปล่อยควรมีร่มต้นไม้ไว้ สำหรับห่านได้หลบแดดด้วย

ความต้องการพื้นที่เลี้ยงของห่านขนาดต่าง ๆ

- ลูกห่านอายุ 1 สัปดาห์ ควรจัดให้มีพื้นที่ $1/2$ - $3/4$ ตารางฟุต/ตัว
 - ลูกห่านอายุ 2 สัปดาห์ ควรจัดให้มีพื้นที่ 1 - $1\frac{1}{2}$ ตารางฟุต/ตัว
 - ลูกห่านอายุ 2 สัปดาห์ขึ้นไปอย่างน้อย 2 ตารางฟุตต่อตัว
- แต่ควรปล่อยอิสระ ออกเลี้ยงในทุ่งหญ้าหรือแปลงหญ้า

การเลี้ยงห่าน อาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 อย่าง คือ

1. การเลี้ยงห่านเพื่อผลิตไข่ แต่ไม่ค่อยเป็นที่นิยมนัก ทั้งนี้เนื่องจากห่านไข่ไม่ตก เพราะให้ไข่ปีละ 4-5 ครั้งๆละ 7-10 ฟองเท่านั้น
2. การเลี้ยงห่านเพื่อขยายพันธุ์ โดยทั่วไปแล้ว ห่านที่เลี้ยงเพื่อการขยายพันธุ์จะเป็นห่านที่มีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ซึ่งในช่วงการให้ไข่ปีที่ 2 และปีที่ 3 ห่านจะให้ไข่ดี
3. การเลี้ยงห่านเนื้อ เพื่อขายเป็นห่านกระทง อายุระหว่าง 2-4 เดือน ห่านที่ไข่เลี้ยงเป็นห่านเนื้อ ควรจะมีการเจริญเติบโตเร็ว มีขนสีขาวและขนขึ้นเต็ม มีซากตกแต่แล้วขนาดปานกลาง

วิธีเริ่มต้นเลี้ยงห่าน ทำได้ 2 วิธี คือ

1. ซื้อไข่มาฟักเอง ซึ่งค่อนข้างยุ่งยากเล็กน้อยและต้องรู้จักวิธีการ
2. ซื้อลูกห่านมาเลี้ยง ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกกว่า

โดยทั่วไปแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่าการเลี้ยงห่านส่วนมากเลี้ยงเพื่อขายเป็นห่านเนื้อ ส่วนการที่จะเริ่มเลี้ยงเมื่อไรนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด อย่างเช่น ความต้องการของตลาด สำหรับห่านเนื้อมีมากในเทศกาลตรุษจีน ดังนั้น ผู้เลี้ยงจะต้องเริ่มเลี้ยงล่วงหน้าก่อนเทศกาลตรุษจีนประมาณ 3-4 เดือน เป็นต้น แต่มีการเลี้ยงห่านกันตลอดปี

การฟักไข่ห่าน

ไข่ห่านที่จะนำมาฟัก ควรเป็นไข่ห่านจากแม่ห่านที่ได้รับการผสมพันธุ์แล้ว และมีอายุระหว่าง 1-3 ปี ไข่ที่จะใช้ฟักไม่ควรเก็บไว้นานเกิน 7 วัน หากเก็บไว้ถึง 10 วันมีแนวโน้มจะทำให้การฟักออกต่ำลง แต่ถ้าจำเป็นต้องเก็บไว้นานเกิน 7 วัน ต้องเก็บไว้ในที่มีอุณหภูมิ 50-60°F หรือประมาณ 10-15°C และความชื้นสัมพัทธ์ 75-80 เปอร์เซ็นต์ ควรกลับไข่อย่างน้อยวันละครั้งเพื่อป้องกันมิให้เชื้อติดเยื่อเปลือกไข่ ไข่ฟักที่สะอาดจะมีเปอร์เซ็นต์การฟักออกเป็นตัวดีกว่าไข่ที่สกปรก หากจำเป็นต้องใช้ไข่ที่สกปรกไม่มากนักไปฟัก ต้องรีบทำความสะอาดทันทีหลังจากเก็บ โดยใช้ฟอยโลหะหรือกระดาษทรายเบอร์ 0 หรือเบอร์ 1 ซัดเบาๆ หรือล้างในน้ำอุ่นที่สะอาด (อุณหภูมิประมาณ 46°C) ซึ่งผสมด้วยน้ำยาล้างไข่เป็นเวลาประมาณ 3 นาที ควรระมัดระวังเสมอว่าน้ำที่ใช้ล้างไข่จะต้องอุ่นกว่าอุณหภูมิของไข่เสมอ ไข่ฟักที่ขนาดฟองใหญ่เกินไปหรือเล็กเกินไป หรือมีลักษณะผิดปกติแตกร้าง ไม่ควรใช้ฟัก เพราะโอกาสจะฟักออกเป็นตัวมีน้อยมาก

ระยะเวลาฟักไข่ห่าน

1. ห่านพันธุ์ทั่วไป 31-31 วัน
2. ห่านพันธุ์แคนาดา และพันธุ์อียิปต์เซียน 35 วัน

วิธีการปักไข่ห่านมีอยู่ 3 วิธี คือ

1. ใช้แม่ไก่ปัก แม่ไก่ตัวหนึ่งสามารถปักไข่ห่านได้ครั้งละ 4-5 ฟอง
2. ใช้แม่ห่านปัก แม่ห่านตัวหนึ่งปักไข่ห่านได้ครั้งละ 7-8 ฟอง

วิธีปักไข่ 2 วิธีดังกล่าวข้างบนนี้ จะต้องจัดทำรังปักไข่สำหรับแม่ไก่ หรือแม่ห่านปักไข่ด้วย พื้นรังไข่ควรรองด้วยหญ้าแห้งหรือฟางข้าว ก่อนใช้แม่ไก่หรือแม่ห่านปักไข่ ควรจะได้ทำการกำจัดไร หรือเหาตามตัวเสียก่อน รังปักไข่ควรอยู่ใกล้ที่ให้อาหาร และน้ำและควรวางบนพื้นดิน เพราะจะเป็นการช่วยให้มีความชื้นมากขึ้น ในที่ที่แม่ไก่หรือแม่ห่านไม่ถูกรบกวนในระหว่างปักไข่ หากจะช่วยกลับไข่วันละ 3-4 ครั้ง ก็จะเป็นผลดี โดยทำเครื่องหมายตามด้านยาวของฟองไข่ไว้เป็นการกันสับสน การกลับไข่ให้กลับ 180 องศา

3. ใช้ตู้ปักหรือที่เรียกว่า การปักแบบวิทยาศาสตร์

ไข่ที่จะนำมาปัก หากเก็บไว้ในห้องเก็บไข่ที่ควบคุมอุณหภูมิ เมื่อจะนำเข้าตู้ปักจะต้องมาวางไว้ในห้องปกติเสียก่อน เพื่อให้ไข่มีอุณหภูมิสูงขึ้น จึงค่อยนำเข้าตู้ปัก มิฉะนั้นอุณหภูมิในตู้ปักไข่จะลดลงอย่างมาก การวางไข่ในถาดปัก ให้วางไข่ในแนวราบตามความยาวของฟองไข่ และการทำเครื่องหมายที่ฟองไข่ เพื่อความสะดวกในการกลับไข่ อุณหภูมิตู้ปักไข่ควรตั้งไว้ที่ 37.5° เซลเซียส หรือ 99.5-99.7° ฟาเรนไฮท์ ในช่วง 25-28 วันแรก ความชื้นสัมพัทธ์ของตู้ปักประมาณ 57-60% (ปรอทตุ้มเปียกประมาณ 30-31°C) และควรจะพรมไข่ด้วยน้ำอุ่นสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

ได้มีผู้แนะนำไว้ว่า ในการปักไข่ห่านให้ได้ผลดีนั้น ควรจะเอาไข่ออกมาวางข้างนอกตู้ปัก พรมด้วยน้ำอุ่นเป็นฝอยๆ ตั้งทิ้งไว้สัก 10-15 นาที แล้วจึงนำกลับเข้าตู้ปัก

ระหว่างช่วงออก ช่วงที่ลูกจะเกิดใหม่เริ่มเจาะเปลือกไข่ ควรจะเพิ่มความชื้นให้สูงขึ้นถึง 73-79 % (ปรอทตุ้มเปียกประมาณ 32.7°-33.8° เซลเซียส) ความชื้นสูงในช่วงนี้ จะช่วยทำให้เยื่อหุ้มเปลือกไข่นุ่ม เป็นการง่ายสำหรับลูกห่านจะได้เจาะเปลือกออกมา

การส่องไข่ระหว่างปัก

การส่องไข่ คือ การตรวจดูว่าไข่ฟองไหนมีเชื้อหรือไม่มีเชื้อ การส่องไข่ควรกระทำในห้องมืด โดยใช้ที่ส่องไข่ส่องดู หรือจะจับไข่มาส่องกับแสงสว่างดูก็ได้ ควรส่องไข่ดู 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อปักไข่ไปได้แล้ว 10 วันและครั้งที่สองเมื่อครบ 28 วัน หรือเหลืออีก 3 วัน ก่อนกำหนดออกเป็นตัว

ไข่ม้วนไม่มีเชื้อหรือไข่ม้วนตาย เมื่อส่องไข่ม้วนครั้งแรก จะต้องนำออกไปจากตู้ฟักไข่ม้วนให้หมด เพื่อมิให้กระทบกระเทือนต่อการฟักออกของไข่ม้วนมีเชื้อ ไข่ม้วนมีเชื้อจะมองเห็นเหมือนไข่ม้วนธรรมดา ไข่ม้วนตายจะปรากฏเป็นจุดดำติดอยู่กับเยื่อเปลือกไข่ม้วน ซึ่งจะมัวเงยเล็ด ปรากฏให้เห็น ส่วนไข่ม้วนมีเชื้อและกำลังเจริญเติบโตจะเห็นเป็นจุดดำที่ส่วนท้ายของไข่ม้วนใกล้กับช่องอากาศ และมีเส้นเลือดกระจายออกไปรอบๆ จากจุดนี้

ในการส่องไข่ม้วนครั้งที่สอง เมื่อได้ทำการฟักไปแล้ว 28 วัน หรืออีก 3 วัน ก่อนกำหนดออกเป็นตัว ไข่ม้วนที่เชื้อยังติดอยู่และกำลังจะออกเป็นตัว จะปรากฏเป็นสีดำทึบไปหมด ยกเว้นส่วนที่เป็นช่องอากาศ จะมองเห็นการเคลื่อนไหวของลูกห่านที่กำลังจะออกด้วย

อัตราการฟักออกเป็นตัวของไข่ม้วนห่านที่เก็บในระยะแรกของการให้ไข่จะฟักออกเป็นตัวดีที่สุด แล้วค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ ตามระยะของการให้ไข่ ซึ่งเฉลี่ยตลอดฤดูกาลให้ไข่ ซึ่งเฉลี่ยตลอดฤดูกาลให้ไข่ อัตราการฟักออกมาประมาณ 66%

การดูเพศของห่าน

ในลูกห่านจะตรวจดูเพศได้โดย

1. ปลิ้นกันดู ซึ่งเหมือนกับวิธีดูเพศลูกเป็ด วิธีนี้สามารถดูเพศลูกห่านได้เมื่ออายุ 1-2 วัน โดยใช้นิ้วหัวแม่มือซ้ายกดเหนือทวารด้านบน แล้วใช้นิ้วหัวแม่มือขวา กดปลิ้นกันดูแล้ว ไม่มีเดือยเล็กๆ โผล่ออกมา
2. ดูปีก เมื่อลูกห่านอายุประมาณ 3-4 วัน สังเกตได้ดูปมที่ข้อศอกด้านในปีก ถ้าเป็นลูกห่านตัวผู้ปมจะใหญ่ มีสีดำ ลักษณะยาวรี ไม่มีขนปกคลุม มีขนาดเท่าปลายดินสอมองเห็นได้ชัดเจน แต่ถ้าเป็นลูกห่านตัวเมียจะไม่มีปมดังกล่าว หรือถ้ามีขนาดจะเล็กมากและมีขนปกคลุมจนมองไม่เห็น
3. ดูสีขน วิธีใช้ดูได้ในห่านพันธุ์ฟิลกริม และพันธุ์เอ็มเด็นเท่านั้น คือ ลูกห่านพันธุ์ฟิลกริมตัวผู้จะมีสีครามอ่อนๆ เกือบขาว แต่ลูกห่านตัวเมียจะมีสีเทา ส่วนลูกห่านพันธุ์เอ็มเด็น ตัวผู้จะมีสีขาวยากปนกับสีเทาอ่อนเพียงเล็กน้อย ส่วนตัวเมียจะมีสีเทาปนสีเขียวเพียงเล็กน้อย

เมื่อลูกห่านโตแล้วจนเป็นห่านรุ่นขึ้นไป จะสังเกตลักษณะเพศได้โดย

1. วิธีดูอวัยวะเพศ โดยจับห่านวางบนโต๊ะ หรือวางบนโคนขาของผู้จับให้หางห่านชี้ออกไปจากตัวผู้จับห่าน แล้วใช้นิ้วชี้ หลังจากทวาราสลिनแล้วสอดเข้าไปในทวารลึกประมาณครึ่งนิ้ว วนรอบๆ ทวารหลายๆ ครั้ง หลังจากนั้นค่อยๆ กดด้านล่างหรือด้านข้างของทวาร หากเป็นตัวผู้จะพบอวัยวะเพศซึ่งมีลักษณะคล้ายเกลียวเปิดจุกก็อกจะโผล่ออกมาให้เห็น

2. วิธีฟังเสียง ในห่านที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้ว ห่านตัวผู้จะมีเสียงแหบต่ำ ส่วนห่านตัวเมียจะมีเสียงใสกังวานชัดเจน
3. วิธีดูลักษณะรูปร่าง ในห่านอายุเท่ากัน ห่านตัวผู้จะสังเกตได้จากลักษณะรูปร่าง ซึ่งมีลำตัวยาวกว่า คอยาวกว่าและหนากว่า อีกทั้งขนาดตัวใหญ่กว่า

การจัดและการเลี้ยงดูลูกห่าน

หากอากาศไม่หนาวเย็น หรือระหว่างหน้าร้อน การกกลูกห่านจะกกเฉพาะในเวลากลางคืนเท่านั้น ซึ่งจะกกประมาณ 2-3 สัปดาห์ หากใช้แม่ไก่หรือแม่ห่านกก ซึ่งเป็นการกกแบบธรรมชาติ ก็ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด แม่ไก่ตัวหนึ่งจะกกลูกห่านได้ประมาณ 4-5 ตัว ส่วนแม่ห่านจะกกลูกห่านได้ประมาณ 7-8 ตัว หากมีลูกห่านเกิดใหม่จำนวนมาก ก็ควรจะใช้วิธีกกแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งอาจจะใช้

1. ตะเกียง การใช้ตะเกียงกก ตะเกียงหนึ่งดวงจะใช้กกลูกห่านได้ประมาณ 15-35 ตัว ควรใช้สังกะสีทำเป็นวงล้อมกันมิให้ลูกห่านถูกตะเกียง และมีวงล้อมด้านนอกกัน มิให้ลูกห่านออกไปไกลจากตะเกียง ซึ่งเป็นแหล่งให้ความร้อน

2. เครื่องกก ซึ่งอาจจะใช้ไฟฟ้าหรือใช้แก๊สก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วนิยมใช้ไฟฟ้า ลักษณะเป็นกรงก หรือเป็นลักษณะแบบฝาชีก็ได้ กรงกขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ใช้กกลูกห่านได้ประมาณ 50-75 ตัว ถ้าเป็นแบบเครื่องกกาชี ซึ่งกกาได้ 500 ตัว ก็จะใช้กกลูกห่านได้ 250 ตัว ในการใช้เครื่องกกาลูกห่าน จะต้องสังเกตการแสดงออกของลูกห่านเป็นเครื่องชี้ให้ทราบว่าความร้อนที่ใช้กกาเหมาะสมพอดีหรือไม่ เช่น ลูกห่านเบียดกันอยู่ สุ่มกันอยู่และส่งเสียงดังแสดงความร้อนไม่พอ หรือลูกห่านยืนอ้าปากกางปีกออกแสดงว่าความร้อนมากเกินไป

โรงเรือนหรือสถานที่ที่ใช้กกาลูกห่านในช่วงนี้ พื้นแล้วจะต้องแห้งมีแสงสว่างพอควร ไม่มีหยกไยหรือฝุ่นละอองสกปรก อากาศถ่ายเทได้ดี และป้องกันมิให้ สุนัข แมว หรือ หนู เข้าไปรบกวนทำอันตราย ลูกห่านได้

จากช่วงแรกเกิดถึงอายุ 3 สัปดาห์ จะใช้อาหารลูกไก่สำเร็จรูปชนิดอัดเม็ดมาใช้เลี้ยงลูกห่านก็ได้ หรือหากผสมอาหารเอง เมื่อผสมแล้วจะต้องมีจำนวนโปรตีนประมาณ 20-25% จะใช้ผสมน้ำพอมหาตๆ ให้กินก็ได้

หากจะใช้รางน้ำ หรือรางอาหารที่ใช้เลี้ยงลูกไก่มาใช้เลี้ยงลูกห่านก็ได้ แต่ควรจัดให้มีพื้นที่ขอบรางน้ำสำหรับลูกห่านหนึ่งตัวอย่างน้อย 3-4 นิ้ว และขอบรางอาหาร 1/2 นิ้ว

ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 24-48 ชั่วโมง ไม่ต้องให้อาหารลูกห่าน หลังจากนั้นจึงเริ่มให้อาหาร ควรให้ลูกห่านกินอาหารบ่อยๆ วันละประมาณ 3-5 ครั้ง ปริมาณอาหารที่ให้กิน ประมาณว่าให้แต่ละครั้งลูกห่านกินหมดพอดี หรือหากเหลือก็น้อยที่สุด โดยเฉลี่ยลูกห่านจะกินอาหารวันละประมาณ 10% ของน้ำหนักตัว มีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา

การจัดการและเลี้ยงดูห่านรุ่น

หลังจากที่ลูกห่านมีอายุ 3 สัปดาห์แล้วอาหารที่ใช้เลี้ยงควรจะเปลี่ยนเป็นอาหารที่มีโปรตีนประมาณ 17-18 เปอร์เซ็นต์ หรือจะใช้อาหารสำเร็จรูปสำหรับไก่รุ่นก็ได้ และควรจะให้ห่านได้กินหญ้าสด โดยเร็วเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยค่อยๆ ปล่อยให้ห่านหัดหาหญ้ากินเองแล้วจัดหาอาหารผสมเสริมไว้ให้กินตอนเย็นวันละประมาณ 100-150 กรัมต่อตัว จริงอยู่ที่ว่าห่านสามารถเติบโตได้ดี ถึงแม้จะเลี้ยงด้วยหญ้าสดเพียงอย่างเดียว แต่การให้อาหารผสมเสริมให้ห่านกิน จะทำให้มีการเจริญเติบโตดีและเร็วกว่า ในที่ที่ปล่อยให้ห่านไปหาหญ้ากิน ควรมีร่มต้นไม้หรือทำร่มไว้ให้ในระหว่างที่อากาศร้อน หากสามารถจัดทำแปลงหญ้าสำหรับห่านได้โดยเฉพาะเป็นการดียิ่งยิ่งอีกทั้งประหยัดต้นทุนการผลิตด้วยห่านชอบกินหญ้าที่ต้นอ่อนยังสั้น และนุ่มแปลงหญ้าที่ปล่อยให้ห่านเข้าไปกินแล้ว จะต้องตบแต่งเป็นการทำให้หญ้าที่เหลือค้างอยู่ไม่แก่ การตัดในช่วงห่างสม่ำเสมอจะทำให้หญ้าไม่ยาว และมีเชื้อเอนมากเกินไปแปลงหญ้าที่ได้รับการบำรุงอย่างดี เนื้อที่ 1 ไร่ จะเลี้ยงห่านได้ประมาณ 30-50 ตัว

การจัดการและเลี้ยงดูห่านเนื้อ

ปกติแล้วในบ้านเราจะเลี้ยงห่านจนมีอายุประมาณ 4-5 เดือน ก็จับขายเมื่อประมาณว่าจะจับขายเมื่อใด ก่อนหน้านั้นสัก 4 สัปดาห์ อาหารผสมที่ใช้เลี้ยง ควรจะลดจำนวนโปรตีนลงเหลือประมาณ 14 เปอร์เซ็นต์ หรือใช้อาหารไก่เนื้อช่วงสุดท้ายก็ได้ ห่านรุ่นทั้งตัวผู้ และตัวเมียที่ได้คัดเลือกไว้สำหรับทำพันธุ์ ควรจะนำมาเลี้ยงขุนเพื่อขายเป็นห่านเนื้อ ในช่วง 4 สัปดาห์นี้ควรจะให้ห่านขังไว้ในคอกเล็กๆ ไม่ต้องปล่อยให้หาหญ้ากิน แต่ควรตัดหญ้านำมาให้กินในคอกเพื่อห่านจะได้มีน้ำหนักตัวเพิ่มเร็วขึ้นและเนื้อดีมีคุณภาพดี วิธีขุนอาจจะแบ่งขุนเป็น

1. ขุนขังคอกเล็ก จับห่านขังคอกประมาณ 20-25 ตัวต่อคอก มีพื้นที่ขนาดใหญ่พออยู่สบายๆ ไม่ต้องมีลานวิ่ง พื้นคอกมีวัสดุรองพื้น จะจัดกันลานเล็กๆ ให้อยู่ก็ได้ให้อาหารกินวันละ 3 เวลา มีน้ำให้กินตลอดเวลา และมีข้าวเปลือกหรือข้าวโพด หญ้าสดหรือเศษผักที่ไม่มีสารพิษตกค้างให้กินด้วย

2. ขุนเป็นฝูงใหญ่ ฝูงละเป็น 100 ตัวขึ้นไป ซึ่งอาจใช้วิธีเดียวกันกับการเลี้ยงไก่กระทงก็ได้ โดยใช้โรงเรือนแบบเดียวกันพื้นคอกต้องมีวัสดุรองพื้น หรือจะใช้เป็นพื้นลวดตาข่ายก็ได้ อาหารที่ใช้ขุนจะใช้อาหารไก่กระทงช่วงสุดท้าย หรือผสมใช้เองก็ได้ พร้อมทั้งมีภาชนะใส่น้ำไว้ให้กินด้วย หรืออาจจะใช้วิธีขุนในแปลงหญ้าโดยเฉพาะ และมีอาหารผสมเสริมให้กิน ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ระยะการขุนสั้นเข้า

คุณค่าทางอาหารของเนื้อห่าน

เนื้อห่านก็เหมือนกับเนื้อของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ประกอบด้วย น้ำ โปรตีน ไขมัน แร่ธาตุ วิตามิน และคาร์โบไฮเดรต อีกเล็กน้อย ส่วนประกอบเหล่านี้จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับพันธุ์ อายุ และสภาพการเลี้ยงดู เนื้อของห่านเมื่อยังเล็กจะมีน้ำมาก และมีไขมันต่ำ แต่ก็ยังมีไขมันมากกว่าเนื้อของไก่ คุณสมบัติที่ดีเด่นของเนื้อสัตว์ปีกอยู่ที่คุณค่าอาหาร และร่างกายของมนุษย์สามารถที่จะย่อยและดูดซึมเข้าสู่ร่างกายได้ เนื้อห่านมีโปรตีนพอๆ กับเนื้อไก่ โดยเฉพาะเนื้อห่านที่ไม่ได้ขุนจะมีโปรตีนมากกว่าเนื้อไก่ และเนื้อห่านอ่อน เนื้อห่านขุนจะมีไขมันมากกว่าเนื้อไก่ และให้ปริมาณพลังงานที่มากกว่าเนื้อไก่

ส่วนประกอบทางเคมีของเนื้อสัตว์ปีกบางชนิด

ชนิด	ปริมาณเป็นเปอร์เซ็นต์				พลังงานกิโลแคลอรีต่อ 100 กรัม
	ความชื้น	โปรตีน	ไขมัน	เกลือแร่	
เนื้อไก่อ่อน	74.8	16.5	5.5	3.2	118.8
เนื้อไก่แก่	63.7	19.3	16.0	1.0	227.9
เนื้อห่านอ่อน	46.7	16.3	36.2	0.8	403.5
เนื้อห่านขุน	38.0	15.9	45.6	0.5	448.3
เนื้อห่านไม่ได้ขุน	70.82	22.6	5.4	1.09	142.9

การจัดการและการเลี้ยงดูห่านพันธุ์และห่านกำลังไข่

ในบ้านเราจากการศึกษาพบว่าห่านจะเริ่มให้ไข่ เมื่ออายุประมาณ 165 วัน หรือประมาณ 5 เดือนครึ่งขึ้นไป ซึ่งตามธรรมชาติแล้วเมื่อห่านจะเริ่มให้ไข่ แม่ห่านจะหารังไข่เอง ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องจัดทำรังไข่ให้ ซึ่งอาจทำได้หลายลักษณะ เช่น ทำเป็นช่องๆ เหมือนรังไข่สำหรับเป็ดหรือไก่ ช่องละ 1 ตัว ควรมีขนาดอย่างน้อยกว้าง 18 นิ้ว ลึก 20 นิ้ว สูง 40 นิ้ว หรืออาจจะทำเป็นรังไข่ตามยาวโดยไม่ต้องกั้นแบ่งช่องก็ได้ พร้อมทั้งมีวัสดุรองพื้นที่สะอาดรองไว้ให้ห่านพอสมควร เพื่อไข่จะได้สะอาด อย่างน้อยจะต้องมีรังไข่ 1 รัง สำหรับห่าน 5-6 ตัว

ห่านจะให้ไข่เป็นชุดๆ ในปีหนึ่ง โดยเฉลี่ยประมาณ 3-4 ชุด แต่อาจให้ไข่ตั้งแต่ 1-7 ชุด ชุดหนึ่งจะได้ไข่ประมาณ 7-10 ฟอง แต่บางครั้งอาจจะได้ครั้งละ 9-12 ฟอง

ซึ่งการให้ไซในชุดที่ 2 จะให้ไซมากกว่าชุดอื่นๆ และแต่ละชุดจะใช้เวลาประมาณ 10-15 วัน โดยมีช่วงห่างระหว่างชุดแรกกับชุดที่สอง ตั้งแต่ 26-71 วัน โดยช่วงห่างระหว่างชุดแรกจะห่างมาก และชุดต่อๆ ไป จะสั้นลงเรื่อยๆ ระยะแรกๆ ไซห่านจะมีขนาดเล็กเท่ากับไซเปิด ต่อไปจะมีขนาดใหญ่ขึ้น เมื่ออายุการให้ไซครบปี ไซห่านจะมีขนาดสองเท่าของไซเปิด ไซห่านโดยเฉลี่ย จะมีน้ำหนักประมาณฟองละ 155.6 กรัม

ปกติแล้วห่านจะให้ไซวันเว้นวัน หรือ สามวันติดต่อกันแล้วจึงหยุดไซวันหนึ่งหรือหลายวัน และห่านจะให้ไซตอนสายๆ

การเก็บไซวันละหลายๆ ครั้งจะช่วยมิให้แม่ห่านนั่งกไข่และหยุดไซเร็วเกินไป

การให้ไซของห่านในปีที่สอง จะให้ไซจำนวนมากกว่าในปีแรก และฟองใหญ่กว่าด้วย ถึงแม้ว่าเปอร์เซ็นต์ของไซมีเชื้อจะลดลงเมื่อห่านมีอายุมากขึ้นก็ตาม แต่การฟักออกของไซห่านที่มีเชื้อจะมีเปอร์เซ็นต์เพิ่มขึ้นในปีที่สอง หลังจาก 2-3 ปี ไปแล้วการให้ไซจะลดลงเรื่อยๆ ในปีต่อๆ ไป แต่ก็มีแม่ห่านบางตัวสามารถให้ไซได้ดี ถึงแม้ว่าอายุจะครบ 10 ปี แล้วก็ตาม และบางครั้งถึงแม้ว่าจะมีอายุมากกว่านั้นก็ยังสามารถให้ไซได้

ในช่วงที่ห่านกำลังให้ไซ ให้อาหารไก่ไซหรืออาหารผสมเองที่มีโปรตีน ประมาณ 15-17% ให้กินวันละ 2 เวลา วันละประมาณ 250-300 กรัมต่อตัว

ส่วนห่านที่เลี้ยงไว้ทำพันธุ์ หลังจากช่วงฟักช่วงเป็นห่านรุ่นแล้วก็พิจารณาคัดเลือกห่านที่มีลักษณะดีนำมาใช้เลี้ยง เพื่อขยายพันธุ์ต่อไป

หลักใหญ่ๆ ที่ใช้พิจารณาในการคัดเลือกห่านสำหรับผสมพันธุ์ คือ

1. น้ำหนักตัว
2. ความกว้างของหน้าอก
3. ความยาวและขนาดลำคอของห่าน ถ้าคอยาวพอดี เรียวเล็กไม่หนาเทอะทะ ส่วนใหญ่จะเป็นห่านไซตก
4. อัตราการเจริญเติบโต
5. สีของขน
6. ความมีอายุยืนยาว
7. การให้ไซ
8. ความยาวของกระดูกสันหลัง
9. ความอดทนสมบูรณ์ในการสืบพันธุ์
10. การฟักออกเป็นตัว

นอกจากนั้นลักษณะที่สำคัญของห่านพ่อพันธุ์ที่จะต้องพิจารณาก็คือ มีลักษณะแข็งแรง ข้อขาแข็ง คุมดุ้งเก่ง และมีความกระตือรือร้นในการผสมพันธุ์

อัตราส่วนของตัวผู้และตัวเมียในการผสมพันธุ์ สำหรับห่านพันธุ์หนัก ตัวผู้ตัวหนึ่งใช้คุมฝูงผสมพันธุ์ตัวเมีย 2-3 ตัว ส่วนห่านพันธุ์เบา ตัวผู้ตัวหนึ่งใช้คุมฝูงตัวเมีย 4-5 ตัว

ห่านที่ใช้เลี้ยงทำพันธุ์ ไม่ต้องเร่งให้เจริญเติบโต เพียงแต่ปล่อยให้หากินตามลานหญ้าอย่างเต็มที่ ให้กินหญ้าสด พืชตระกูลถั่ว หรือผักสดอื่นๆ อย่างเพียงพอ และต้องมีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา หากจะปล่อยเลี้ยงไว้ในแปลงหญ้า ตั้งหีบหรือรังไว้ในแปลงหญ้า ใช้ฟางข้าวหรือหญ้าปูลองพื้นรังฟูดต่อตัว เพื่อห่านจะได้เดินเล่นรอบๆ บริเวณได้ ควรมีอาหารผสมเสริมให้กินวันละนิดหน่อยก็เพียงพอแล้ว

การผสมพันธุ์ของห่าน ควรปล่อยให้ผสมพันธุ์เองตามธรรมชาติ ถ้าห่านได้ผสมกันในวัน จะช่วงให้เปอร์เซ็นต์ไข่มีเชื้อดีขึ้น การผสมแบบฝูงใหญ่ประมาณ 25-50 ตัว ไม่น่าจะกระทำ เพราะนอกจากห่านพ่อพันธุ์จะจิกตีกันเองแล้ว ยังจะทำให้การไข่ของห่านแม่พันธุ์ลดน้อยลงด้วย

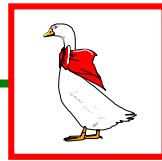
ในระยะแรกจะพบว่าการผสมพันธุ์ของห่านนั้นเป็นไปอย่างช้า และลำบากจนกว่าห่านตัวผู้และตัวเมียจะคุ้นเคยกัน และหากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนพ่อพันธุ์ หรือแม่พันธุ์ ควรแยกห่านตัวเก่าออกไปให้ไกล เพราะจะทำให้ห่านตัวเก่าและตัวใหม่รังแกกัน จิกตีกันหรือส่งเสียงร้อง เป็นเหตุให้ห่านตัวใหม่ที่เปลี่ยนเข้าไปเกิดความกลัว ดังนั้นหากไม่มีความจำเป็นไม่ควรเปลี่ยนพ่อพันธุ์ นอกจากห่านนั้นมีอายุแก่เกินไป ห่านพ่อพันธุ์ตามปกติแล้วยังสามารถใช้ผสมพันธุ์ถึงอายุจะเกิน 5 ปี ไปแล้วก็ตาม

การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค

1. รักษาความสะอาดของบริเวณที่เลี้ยงห่านอยู่เสมอ อย่าปล่อยให้บริเวณที่เลี้ยงเปียกแฉะ ภาชนะที่ใส่อาหารและน้ำต้องทำความสะอาดอยู่เป็นประจำ
2. อาหารที่ใช้เลี้ยงห่าน ต้องเป็นอาหารใหม่และคุณภาพดี น้ำที่ให้กินต้องเป็นน้ำสะอาด
3. ควรจัดให้มีภาชนะใส่น้ำยาฆ่าเชื้อโรคตั้งไว้ เพื่อให้บุคคลภายนอกจุ่มเท้าก่อนจะเข้าบริเวณเลี้ยงห่าน
4. ไม่นำห่านจากที่อื่นมาเลี้ยงรวมกับห่านที่เลี้ยงไว้เดิม จนกว่าจะกักดูอาการก่อนประมาณ 15 วัน
5. หากมีห่านป่วยอ่อนแอ ให้รีบแยกเลี้ยงไว้ต่างหากปรึกษาสัตวแพทย์เกี่ยวกับการรักษา ถ้ามีห่านตายต้องจัดการฝังอย่างมิดชิด หรือฝังเสีย อย่าได้นำไปโยนทิ้งหรือให้สัตว์อื่นกิน
6. ปรึกษาสัตวแพทย์เกี่ยวกับการฉีดวัคซีนป้องกันโรค และการถ่ายพยาธิสำนักปศุสัตว์อำเภอ หรือสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดในท้องที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

สูตรอาหารห่าน

	ลูกห่าน	ห่านรุ่น	ห่านกำลังไข่หรือ ห่านผสมพันธุ์	ห่านเนื้อ
รำละเอียด	48	50	52	32
รำหยาบ	-	-	-	30
ปลายข้าว	10	20	14	20
ข้าวโพด	10	10	10	-
ปลาป่นจืด	15	8	8	8
กากถั่วลิสง	15	10	8	8
เปลือกหอยป่น	1	0.5	5	0.5
กระดูกป่น	0.5	1.0	2	1.0
เกลือป่น	0.5	0.5	0.5	0.5
แร่ธาตุวิตามิน	0.5	0.5	0.5	0.5

ที่มา : เกษตรก้าวหน้า ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2535